

Voorzitter

kapitaalsuitgaven en -ontvangsten van het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf voor het jaar 1982 (17 100-F);

hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-VIII);

hoofdstuk XI (Departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-XI);

hoofdstuk XII (Departement van Verkeer en Waterstaat) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-XII);

begroting van uitgaven en inkomsten van het Rijkswegenfonds voor het jaar 1982 (17 100-B);

begroting van uitgaven en inkomsten van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie en de Rijkspostspaarbank voor het jaar 1982 (17 100-G);

begroting van lasten en baten van het Staatsvisserijhavenbedrijf te IJmuiden voor het jaar 1982 (17 100-I);

hoofdstuk XIII (Departement van Economische Zaken) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-XIII);

hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-XV);

hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) voor het jaar 1982; begroting van uitgaven; aanwijzing en raming van de middelen (17 100-XVI).

De **Voorzitter**: Deze afdoening geschiedt onder het voorbehoud, dat de desbetreffende bewindslieden bereid zullen zijn om te gelegener tijd in een openbare vergadering met de Kamer van gedachten te wisselen over het gevoerde en te voeren beleid.

De wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Naturalisatie van Briganti, Donato en 22 anderen (17 255);

Naturalisatie van Baran, Zalman Schlomo en 34 anderen (17 288);

Naturalisatie van Bonham, James Edward en 23 anderen (17 312);

Naturalisatie van Haddadi, Amine en 27 anderen (17 314);

Naturalisatie van Acilaçoğlu, Misak en 26 anderen (17 316);

Naturalisatie van Alaïe, Elham en 26 anderen (17 324);

Naturalisatie van Brahmadin, Premchand en 21 anderen (17 325);

Naturalisatie van d'Al-Ibrahim, Faïk en 24 anderen (17 326);

Naturalisatie van Almeida, Manuel João en 24 anderen (17 327);

Naturalisatie van Autar, Madansain en 20 anderen (17 330);

Intrekking Wet Premie Kerkenbouw (16 559);

Partiële wijziging van het Wetboek van Strafvordering en de Wet op de economische delicten (16 335).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Goedkeuring van het op 13 november 1979 te Genève tot stand gekomen Verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand (16 626).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Uijterwaal-Cox** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Aangezien het vandaag de eerste keer is dat de Staatssecretaris met deze Kamer in discussie treedt, zou ik haar gaarne welkom willen heten en haar veel succes willen toewensen bij het belangrijke werk dat aan haar zorgen is toevertrouwd.

Zolang er mensen zijn op aarde, zolang hebben wij te maken met luchtverontreiniging. Op het moment dat de mens zich door het maken van een houtvuur verzekerde van warmte als bescherming tegen de koude en als bron voor voedselbereiding, deed luchtverontreiniging haar intrede. Deze had toen echter geen noemenswaardige nadelige gevolgen voor het milieu. Pas toen mensen in stedelijke agglomeraties gingen wonen en werken, werden de risico's groter. Bekend is, dat in 1306 in Londen een verbod werd uitgevaardigd kolen te

Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf
Onderwijs en Wetenschappen
Volkshuisvesting en Ruimtelijke
Ordening
Verkeer en Waterstaat
Rijkswegenfonds
Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie
en Telefonie en Rijkspostspaarbank
Staatsvisserijhavenbedrijf

stoken wegens de rookoverlast! Als ik goed ben ingelicht is er zelfs iemand opgehangen, die dat verbod overtrad. In 1661 verscheen in Londen een boek over de beruchte smog. Alhoewel een en ander bijzonder onaangenaam was voor de bevolking, is luchtverontreiniging pas echt een steeds groeiend probleem geworden met de sterke groei van de bevolking.

De wereldbevolking had in 1650 een omvang van een half miljard mensen. In 1900, 250 jaar later, was die omvang verdubbeld. Nu, net 80 jaar verder, zijn we al gegroeid tot zo'n 4 miljard. Het probleem werd versterkt door de toenemende urbanisatie en de opkomst van de industrie. Ik denk hierbij aan onder andere verkeer, industrie – vooral de chemische en petro-chemische – en het inzetten van zwavelhoudende fossiele brandstoffen ten behoeve van energie-opwekking en verwarming. Meteorologische omstandigheden kunnen hierbij nog een extra negatieve rol spelen. Ik herinner aan de catastrofes, waarbij vele mensenlevens te betreuren waren, van 1930 in de Belgische Maasvallei, die van 1948 in Amerika en die van 1952 in Londen, terwijl ik onlangs las over de rampzalige gevolgen van voortdurende giftige uitstoot van 23 fabrieken in de Braziliaanse stad Cubatao; vele baby's kwamen dientengevolge zonder hersenen en met misvormingen ter wereld!

Deze stad heeft dan ook de twijfelachtige eer, algemeen beschouwd te worden als de meest vervuilde stad ter wereld. Het tragische hierbij is, dat wel enige maatregelen worden of zullen worden getroffen, maar dat op korte termijn geen resultaten worden verwacht en dat de vervuiling dus onverminderd doorgaat. De technische inspanningen van de mens, die tot doel hadden de levensomstandigheden te verbeteren, hebben zich hier wel op een uiterst schrijnende wijze in ongunstige zin tegen hem gekeerd!

Behalve deze grote catastrofes, die dan de wereldpers halen, zijn er ook de kleinere persoonlijke problemen voor de mensen, die zeer gevoelig zijn voor luchtverontreiniging en daardoor in hun welzijn en functioneren worden belemmerd; de gevolgen voor de plantenwereld zijn bekend. Het aantal korstmossen bij voorbeeld is in de loop van de laatste decennia sterk teruggelopen. Ook de culturele

Wetboek van Strafvordering/Wet op de economische delicten
Economische Zaken
Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk
Naturalisaties
Luchtverontreiniging
Kerkenbouw

Uijterwaal-Cox

uitingen van de mens – ik denk hierbij vooral aan bouwwerken – worden niet gevrijwaard van schade ten gevolge van luchtverontreiniging.

Het probleem van de luchtverontreiniging, is niet een probleem van Nederland alleen. Het is in feite een mondiaal probleem en zal dan ook alleen kunnen worden aangepakt en tot een oplossing worden gebracht binnen de landen zelf en in samenwerking met elkaar.

De wind waait waar hij wil en wanneer één land uitgebreide maatregelen treft om luchtverontreiniging tegen te gaan en andere landen zich hiervan onthouden, zullen de resultaten minimaal zijn. Het wordt dan meer, dweilen met de kraan open. Alleen in samenwerking zal een oplossing tot vermindering van luchtverontreiniging worden gevonden.

Nederland, een klein, vlak land, is door zijn ligging uitermate gevoelig voor luchtverontreiniging vanuit andere landen. Vanuit de industriegebieden Antwerpen en Luik worden bij zuidenwind verontreinigingen aangevoerd. Bij zuidoostenwind gebeurt dat vanuit het Roergebied, terwijl bij westelijke stromingen het Engelse industriegebied zijn sporen op ons grondgebied achterlaat. Ik las zojuist in de krant, dat door deze vervuilde luchtstromen de regio Eindhoven het meest te lijden zou hebben. Nergens in ons land zijn zulke grote concentraties zwaveldioxyde, stikstofoxyde, koolmonoxyde, ozon en lood gemeten. Overigens, wij Nederlanders dragen – nolens volens – op onze beurt weer bij tot luchtverontreiniging elders. De verzuring van de Zweedse en Finse meren wordt mede veroorzaakt door de industriële verontreiniging uit ons Rijnmondgebied.

Mijnheer de Voorzitter! Vandaag behandelen wij het wetsontwerp tot goedkeuring van het op 13 november 1979 te Genève tot stand gekomen verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, een wetsontwerp dat, als wij het goed interpreteren, kan worden beschouwd als een eerste, zij het bescheiden, multilaterale stap bij de bestrijding van grensoverschrijdende luchtverontreiniging. Daarin zit zijn kracht én zijn zwakte.

Als zwak punt – aan de overzijde van het Binnenhof is hieraan uitvoerig aandacht besteed – is te noemen, de betrekkelijke vrijblijvendheid, die het voorstel ademt. Er zijn geen sancties ingebouwd en het beslechten van eventuele geschillen wordt aan partijen overgelaten.

Positief is dat er nu een politiek forum tot stand is gekomen, waar vraagstukken met betrekking tot grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand aan de orde kunnen worden gesteld. Het verdrag biedt een kader om tot gezamenlijk overleg te komen en er wordt een technisch en wetenschappelijk instrumentarium geboden.

Ik wil hierbij opmerken dat Nederland als eerste een elektronische methodiek ter registratie van luchtverontreiniging heeft ontwikkeld. Ik verbind hieraan de vraag, welke activiteiten door de Staatssecretaris zullen worden ondernomen om de technologisch vooruitgeschoven positie van Nederland haar waardige plaats te geven. Ik denk hierbij aan datgene wat is verricht door Philips en het RIV.

Ik acht het ook positief, zij het dan wel wat vanuit het negatieve geredeneerd, dat alle 35 landen, die het verdrag hebben ondertekend, met het onderhavige probleem hebben te maken en zich dus wel twee keer zouden moeten bedenken bij het zich te vrijblijvend opstellen ten aanzien van deze materie voor het welzijn van hun land.

Niemand kan zich deze vrijblijvendheid permitteren. Iedereen zal aan de slag moeten gaan. Die overtuiging uit zich in het feit dat bij de ondertekening van het verdrag een resolutie is aangenomen, waarin is vastgelegd dat de deelnemende landen op zich nemen om in de interim-periode de uit het verdrag voortvloeiende verplichtingen alvast zoveel mogelijk te zullen naleven. Ik ben mij ervan bewust dat 'zoveel mogelijk' een zeer ruim te interpreteren begrip is. Wij weten uit ervaring dat er altijd landen zijn die zich om wat voor redenen dan ook aan hun verplichtingen onttrekken. Ik behoef hierbij slechts te verwijzen naar de problematiek van de kalimijnen in Frankrijk.

In artikel 2 wordt aangegeven dat partijen zich bereid hebben verklaard, zich in te spannen voor onder meer het voorkomen van luchtverontreiniging. In de artikelen 3 en 5 wordt gesproken over consultatie en over de preventieve werking die hiervan uitgaat. Dit preventieve aspect spreekt mijn fractie bijzonder aan. Voorkomen is nog altijd beter dan met veel inspanningen later de ontstane schade herstellen. Kan de Staatssecretaris nog wat nader ingaan op de manier waarop zij dit anders dan door wetgeving denkt uit te werken? Bovendien vernemen wij graag nog, welke bilaterale activiteiten en onderhandelingen ten opzichte van landen en welke multilaterale activitei-

ten en onderhandelingen ten opzichte van instellingen – zoals de EEG, de Raad van Europa en de World Health Organisation – de Staatssecretaris van plan is te ondernemen om ons land te beschermen tegen grensoverschrijdende luchtverontreiniging.

□

Staatssecretaris **Lambers-Hacquebard**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank mevrouw Uijterwaal graag voor haar vriendelijk woord van welkom. Ik heb begrepen dat ik op mijn beurt haar een compliment mag maken voor de manier waarop zij hier de eerste maal het woord heeft gevoerd.

Mevrouw Uijterwaal heeft met recht en reden stilgestaan bij het bijzonder grote belang van het bestrijden van luchtverontreiniging. Zij gaf daarbij aan dat het verschijnsel luchtverontreiniging evenals allerlei andere vormen van aantasting van het milieu niet nieuw is in die zin, dat met de moderne term 'milieubeleid' ook het verschijnsel van de aantasting van het milieu zou zijn uitgedoofd. Zij noemde wat dat betreft het historische voorbeeld van de luchtverontreiniging in Londen. Ook op andere terreinen zijn veel illustraties te vinden van het feit dat men er ook in het verleden op diende te letten dat het omgaan met de omgeving geen onevenredige nevenverschijnselen vertoende. Men kan op dit punt boeiende voorbeelden vinden van de afvalverwerking, zoals het storten van afval buiten de stadspoorten en niet op de stoepen van het stadhuis, zoals in middeleeuwse keuren is beschreven. Ik weersta echter de verleiding, een uitgebreid prentenboek te schilderen dat de historie van de milieuverontreiniging en het milieubeleid illustreert.

Tegen de achtergrond van het verleden is het wel van belang, te constateren dat er niet alleen door de omvang van de wereldbevolking, maar ook door de manier waarop wij in de wereld van vandaag met elkaar verkeren, een enorme schaalvergroting, een disproportionele toename van verstoringen in het milieu is opgetreden. Dat valt heel duidelijk te bespeuren wat de luchtverontreiniging betreft. Het verdrag waarvan de goedkeuring nu ter discussie staat, is niet voor niets een zeer breed en internationaal verdrag. De luchtverontreiniging vormt immers een internationaal probleem en dat probleem is van een buitengewoon zware orde.

Als wij alleen al denken aan de schaal waarop wij in deze eeuw tot energieverbruik zijn gekomen en wat dit betekent voor emissies, niet alleen van SO₂, maar bij voorbeeld ook van NO_x, is het duidelijk genoeg dat wij